on kihelkonnas veel rida vesi- ja tuuleveskeid, tõrva-ahjusid (110. joon), piimatalitusi jne.

Kihelkonna elanikud ostavad oma kaubad peaasjalikult Tartust, aga ka Elvast ja viimasel ajal veel Tallinnast, põllumeesteseltsi „Emujärve" kaubandusosakonna kaudu. Laata peetakse kolm korda aastas: kus kaubeldakse loomadega, puunõudega, põllusaadustega.

Kokku võttes võib Rannu kihelkonda majanduslise jõukuse poolest keskmiste hulka arvata. Kui rannulane enamasti küll oma jõukust pisut suurendada armastab, siis tuleb see vähesest kodumaa muude alade tundmisest. Vähemalt viljandimaalasele paistab rannulase jõukus ennem omaga läbisaamisena kui jõukusena.

Vaimline elu. Kihelkonna elanikkude enamus on luteriusuline, apostl.-õigeusulisi on ainult mõne saja hinge ümber. Lahkusulised puuduvad pea täiesti.

Vanad ebausuga ühenduses olnud kombed on üldiselt küll kadunud, kuid siin-seal tuleb siiski mõnesuguseid kombeid veel ette. Karja laskmisel kevadel juhitakse kari üle terariista; mõnel pool kardetakse kurja silma ja nõidust. Soovib keegi teisele kurja, siis viib ta selle elamu juurde riidetopsi sees mõnesugust kraami. Leitakse see, siis peab see uute kinnastega ära võetama ning ühes kinnastega põletatama; ei lähe leib hapnema, siis lastakse siga anumat lakkuda jne. Tegelikult usutakse neisse kommetesse siiski hoopis vähe. Praegused tähtsamate perekondlikkude sündmustega ühenduses olevad pidustused (pulmad, varrud, peied) kannavad üldist laadi ja kestavad 1—3 päeva, toimepanija jõukuse kohaselt. Talguid peetakse harvemini. Noorte inimeste seas on viisiks taludes kooskäimised tantsu ja mänguga. Käiakse ka ehal.

Kihelkonnas on viis algkooli. Kõige suurem ja paremini korraldatud on Valguta kool, mis asub mõisa endises härrastemajas (111. joon.), kuna teised vanemate ja puudulikumate ruumidega peavad leppima. Haridustisel alal töötavad Rannu Haridusseltis, Tamme Rahvaraamatukogu-selts, 350-numbrilise raamatukoguga, põllumeesteselts „Emujärv", mis hiljuti oma 25-a. juubeli pühitses, ja Valguta Tuletõrje-selts. Viimane on seltsidest kõige perekam ja tegevam: korraldab pidusid ja kõnesid, tuues ümbruskonda palju elavust.

Vaimlise elu intensiivsuse poolest on Rannu naaberkihelkonnist siiski võrdlemisi mahajäänum kihelkond, kus viibitakse enam kodus saadud tarkuse juures, sest puuduvad kohased vaimlist arenemist edasiviivad keskkohad Vahe tundub selles suhtes ka kihelkonna iseosade vahel — enam mahajäänud on Rakke ja Vehendi küla ning üldse järve-äärsed talud. Ajalehti ei loeta kaugeltki kõigis taludes. Selle põhjus peitub teiseks osalt ka geograafilises asendis, kaugel vaimlistest keskustest — linnadest, vanadest pruukidest kindlasti kinnipidamises, sidemete puuduses üksikute kihelkonna osade vaimlise elu vahel ja lahkhelides, mis valitsevad põliste rannalaste ja sisserännanud perekondade vahel. Kõik see takistab vaimlisele elule tarvilist hoogu anda. Seda puudust on osalt katsunud ligi 60 a. tublide õpetajatega